

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM**

LƯU THỊ LAN ANH

**NHẬN DIỆN CA DAO NGƯỜI VIỆT
TỪ 1945 ĐẾN NAY**

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC NGỮ VĂN

Thái Nguyên - 2013

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

LƯU THỊ LAN ANH

NHẬN DIỆN CA DAO NGƯỜI VIỆT
TỪ 1945 ĐẾN NAY

CHUYÊN NGÀNH: VĂN HỌC VIỆT NAM
MÃ SỐ: 60 22 01 21

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC NGỮ VĂN

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS Nguyễn Hằng Phương

Thái Nguyên - 2013

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các số liệu, kết quả nêu trong luận văn là trung thực và chưa được ai công bố trong các công trình khác.

Thái Nguyên, ngày 12 tháng 04 năm 2013

Tác giả luận văn

Lưu Thị Lan Anh

LỜI CẢM ƠN

Lời cảm ơn chân thành và sâu sắc nhất tôi muốn gửi tới PGS.TS Nguyễn Hằng Phương - Khoa Ngữ Văn - Đại học Sư phạm - Đại học Thái Nguyên đã định hướng và dẫn dắt tôi tận tình trong suốt quá trình thực hiện đề tài.

Tôi xin chân thành cảm ơn Ban giám hiệu, Ban chủ nhiệm khoa Ngữ Văn, Ban chủ nhiệm khoa Sau đại học, trường Đại học Sư Phạm - Đại học Thái Nguyên đã giúp đỡ, tạo điều kiện thuận lợi cho tôi trong quá trình học tập cũng như trong quá trình thực hiện luận văn này.

Cuối cùng tôi xin bày tỏ lòng biết ơn tới những người thân trong gia đình, đồng nghiệp và bạn bè đã luôn động viên và tạo mọi điều kiện tốt nhất cho tôi trong thời gian qua.

Thái Nguyên, ngày 12 tháng 04 năm 2013

Tác giả

Lưu Thị Lan Anh

MỤC LỤC

Trang

Trang bìa phụ	
Lời cam đoan	
Lời cảm ơn	
Mục lục	i
MỞ ĐẦU.....	1
1. Lí do chọn đề tài	1
2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề.....	2
3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu	3
4. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu	4
5. Phương pháp nghiên cứu	4
6. Đóng góp của luận văn.....	5
7. Bố cục của luận văn.....	5
NỘI DUNG	6
Chương 1. MỘT SỐ VẤN ĐỀ CHUNG LIÊN QUAN ĐẾN ĐỀ TÀI.....	6
1.1. Bối cảnh lịch sử nước ta từ 1945 đến nay	6
1.2. Khái niệm ca dao cổ truyền và vấn đề ca dao hiện đại	10
1.2.1. Khái niệm ca dao cổ truyền.....	11
1.2.2. Vấn đề ca dao hiện đại	12
1.3. Đời sống và sinh mệnh của ca dao hiện đại qua các thời kì lịch sử.....	16
1.3.1. Ca dao người Việt từ 1945 đến 1975	18
1.3.2. Ca dao người Việt từ 1975 đến nay.....	22
Chương 2. CA DAO NGƯỜI VIỆT TỪ 1945 ĐẾN 1975.....	29
2.1. Đề tài trung tâm	29
2.1.1. Đề tài đấu tranh cách mạng	31
2.1.2. Đề tài lãnh tụ	38

2.1.3. Đề tài sản xuất xây dựng	40
2.2. Cảm hứng chủ đạo	41
2.3. Đặc điểm thi pháp.....	44
2.3.1. Thể thơ.....	44
2.3.2. Không gian nghệ thuật	49
2.3.3. Thời gian nghệ thuật.....	54
2.3.4. Các biện pháp tu từ.....	55
Chương 3. CA DAO NGƯỜI VIỆT TỪ 1975 ĐẾN NAY	64
3.1. Đề tài trung tâm	64
3.1.1. Đề tài xã hội.....	64
3.1.2. Đề tài tình yêu	69
3.1.3. Đề tài gia đình	72
3.2. Cảm hứng chủ đạo.....	75
3.3. Đặc điểm thi pháp.....	77
3.3.1. Thời gian nghệ thuật.....	77
3.3.2. Không gian nghệ thuật	79
3.3.3. Các phương thức nghệ thuật.....	82
3.4. Những điểm dị biệt giữa ca dao cổ truyền và ca dao từ 1945 đến nay ...	88
TÀI LIỆU THAM KHẢO	102
PHỤ LỤC.....	- 1 -
PHỤ LỤC 1.....	- 1 -
PHỤ LỤC 2.....	- 36 -

MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài

Trong kho tàng văn học dân gian của người Việt, ca dao là phần phong phú và có giá trị nhất về mặt trí tuệ, tình cảm cũng như nghệ thuật biểu hiện. Nếu như tục ngữ thiên về nhận thức lý tính, đúc kết kinh nghiệm từ thực tế cuộc sống thì ca dao lại mang nội dung trữ tình, là tấm gương trung thực phản ánh cuộc sống tình cảm muôn màu, muôn vẻ của nhân dân.

Cũng như văn học viết và các thể loại văn học dân gian khác, ca dao người Việt luôn có sự vận động qua các giai đoạn. Trong đó đáng chú ý là mảng ca dao người Việt từ 1945 đến nay. Mặc dù mới xuất hiện trong hơn nửa thế kỉ - khoảng thời gian không dài so với tiến trình lịch sử - song đã có rất nhiều công trình lấy ca dao người Việt từ 1945 đến nay làm đối tượng nghiên cứu. Trong những công trình ấy, các nhà khoa học chủ yếu nghiên cứu sự vận động của ca dao về phương diện đề tài, cảm hứng sáng tác, nhân vật trữ tình, ngôn ngữ, thể thơ không gian – thời gian nghệ thuật, hình thức diễn xướng, thi pháp... mà chưa có nghiên cứu nào đề cập đến việc nhận diện ca dao người Việt từ 1945 đến nay. Xuất phát từ thực tiễn nghiên cứu nêu trên, chúng tôi chọn ***Nhận diện ca dao người Việt từ 1945 đến nay*** làm đề tài nghiên cứu của luận văn.

Ở luận văn này, chúng tôi bước đầu nghiên cứu những tác phẩm đã được sưu tầm và biên soạn với mục đích chỉ ra được những đặc điểm của ca dao người Việt trong sự tồn tại, vận động của thể loại. Từ đó thấy được sự kế thừa, tiếp thu cũng như sự sáng tạo các yếu tố thuộc thể loại của ca dao người Việt từ 1945 đến nay so với ca dao người Việt truyền thống. Thấy được ý nghĩa của ca dao người Việt từ 1945 đến nay trong tiến trình tồn tại, vận động của thể loại. Qua đó, chúng tôi có thể khám phá được những giá trị đặc sắc về mặt nội dung, nghệ thuật cũng như nhận diện được ca dao người Việt từ 1945 đến nay.

2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề

Ca dao nói chung và ca dao người Việt từ sau 1945 đến nay nói riêng đã thu hút được sự chú ý của giới nghiên cứu. Đã có nhiều công trình sưu tầm, tìm hiểu về ca dao cũng như ca dao người Việt từ 1945 đến nay:

Giáo trình *Văn học dân gian Việt Nam* của nhóm tác giả Đinh Gia Khánh, Chu Xuân Diên, Võ Quang Nhơn [29] đã đưa ra hệ thống các hình thức sinh hoạt ca hát dân gian và vấn đề phân loại ca dao, dân ca Việt Nam; nội dung cũng như cấu tứ trong thơ trữ tình dân gian và những truyền thống nghệ thuật của ca dao, dân ca Việt Nam. Công trình này cũng giúp chúng tôi thấy được bên cạnh bộ phận ca dao cổ truyền còn có sự xuất hiện của bộ phận ca dao mới từ 1945 đến nay.

Bài viết *Vấn đề nghiên cứu văn học dân gian hiện đại* của tác giả Chu Xuân Diên [22] đi vào những nội dung như bản chất thẩm mỹ, đặc trưng loại biệt của văn học dân gian; thành phần văn học dân gian hiện đại và mối quan hệ của văn học dân gian hiện đại với văn học quần chúng, văn học thành văn. Tác giả cũng cho rằng phải đứng trên quan điểm lịch sử thì mới có thể nhìn nhận và đánh giá đúng về bộ phận ca dao hiện đại.

Trong bài “Một số suy nghĩ về văn học dân gian hiện đại” tác giả Trần Tiến [52] đã đề cập đến tình hình văn học dân gian từ Cách mạng tháng Tám đến nay. Kết thúc bài viết, tác giả đã đưa ra kết luận văn học dân gian hiện đại trong đó có thể loại ca dao vẫn cứ tồn tại khách quan như chính bản thân cuộc sống. Bài viết này giúp tác giả luận văn có thể khẳng định được một lần nữa rằng văn học dân gian hiện đại mà ca dao hiện đại là một bộ phận của nó vẫn luôn tồn tại, vận động và phát triển.

Trong cuốn *Ca dao Việt Nam 1945 – 1975* [20] tác giả Nguyễn Nghĩa Dân đã nêu ra đặc điểm của ca dao thời kì chống Pháp và chống Mỹ, đó là sự kế thừa và phát huy những phần ưu tú nhất của nghệ thuật ca dao cổ truyền. Tác giả cũng chú ý đến cách cấu tứ phú, tỷ, hứng và một số truyền thống nghệ thuật khác được sử dụng phổ biến ở ca dao cũ như lối mở đầu bằng motif có sẵn, xu

hướng ưu tiên sử dụng thể thơ lục bát. Với những phân tích bước đầu về nghệ thuật và khối lượng lời ca dao đáng kể, cuốn sách này là một trong những cơ sở đáng tin cậy để nghiên cứu ca dao hiện đại trong tiến trình tồn tại, vận động của thể loại.

Chuyên luận *Sự chuyển đổi thi pháp từ ca dao cổ truyền đến ca dao hiện đại* [32] của tác giả Nguyễn Hằng Phương đã đặt ra vấn đề nghiên cứu các yếu tố thuộc thi pháp trong trạng thái động và đưa ra những phân tích, lý giải quy luật cơ bản chi phối sự chuyển đổi thi pháp ca dao trong tiến trình lịch sử. Đây thực sự là những đóng góp khoa học quý báu giúp chúng tôi có cái nhìn toàn diện và sâu sắc hơn đối tượng nghiên cứu.

3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

3.1. Đối tượng nghiên cứu chính của đề tài

- Một số bài ca dao người Việt từ 1945 đến nay được biên soạn, xuất bản dưới dạng văn bản viết và những lời ca dao do chúng tôi sưu tầm từ trong đời sống dân gian.

- Những đối tượng khác được nhắc đến trong luận văn chỉ nhằm mục đích liên hệ, so sánh làm nổi bật lên đặc điểm của đối tượng nghiên cứu.

3.2. Phạm vi nghiên cứu của đề tài

Một số cuốn sách về ca dao có ghi rõ nguồn gốc, cách thức sưu tầm biên soạn. Cụ thể:

- *Kho tàng ca dao người Việt* (11825 lời) (Nguyễn Xuân Kính, Phan Đăng Nhật, Nhà xuất bản Văn hóa thông tin, Hà Nội.)
- *Ca dao Việt Nam 1945 -1975* (745 lời) (Nguyễn Nghĩa Dân, Nhà xuất bản Văn hóa thông tin, Hà Nội, 1997)
- *Ca dao sưu tầm* (từ 1945 đến nay) (400 lời) (Nhà xuất bản Văn học, Hà Nội.)
- *Ca dao chống Mỹ cứu nước*, tập ba (100 lời) (Nhà xuất bản Quân đội nhân dân, Hà Nội.)
- *Cụ Hồ ở giữa lòng dân* (200 lời) (Lê Tiến Dũng, Trần Hoàng sưu tầm, Nhà xuất bản Thuận Hóa, Huế.)

- Ngoài ra, chúng tôi cũng chọn sử dụng 594 lời ca dao từ 1945 đến nay do tác giả luận văn sưu tầm.

4. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu

Chúng tôi thực hiện đề tài *Nhận diện ca dao người Việt từ 1945 đến nay* nhằm mục đích:

- Tìm hiểu một số đặc điểm của ca dao người Việt trong tiến trình tồn tại, vận động của thể loại.
- Chỉ ra những điểm kế thừa và phát triển của ca dao người Việt từ 1945 đến nay so với ca dao người Việt cổ truyền.
- Trên cơ sở đó, bước đầu nhận diện ca dao người Việt từ 1945 đến nay trên một số phương diện nội dung, thi pháp.

Để đạt được những mục đích nêu trên, chúng tôi xác định những nhiệm vụ sau:

- Tìm hiểu những vấn đề lí luận và thực tiễn có liên quan đến đề tài làm cơ sở khoa học cho việc nghiên cứu.
- Dựa trên cơ sở lí luận của đề tài, người nghiên cứu tiến hành khảo sát, thống kê các bài ca dao hiện đại đã được sưu tầm và biên soạn; phân tích, so sánh, đối chiếu để rút ra được một số yếu tố thuộc thể loại của ca dao người Việt truyền thống và ca dao người Việt hiện đại, từ đó thấy được đặc điểm và bước đầu nhận diện ca dao người Việt thời kỳ hiện đại.

5. Phương pháp nghiên cứu

Căn cứ vào mục đích, đối tượng nghiên cứu của đề tài, luận văn sử dụng các phương pháp sau:

- Phương pháp thống kê: Với phương pháp này, chúng tôi sử dụng để tiến hành khảo sát các bài ca dao người Việt từ 1945 đến nay đã được sưu tầm và biên soạn. Sau đó lập bảng thống kê số lời, tỉ lệ % làm cơ sở nghiên cứu đề tài.
- Phương pháp phân tích – tổng hợp: Với phương pháp này, chúng tôi tiến hành phân tích những tài liệu lí thuyết về thể loại, thể loại văn học, vấn đề ca dao hiện đại và những lời ca dao hiện đại... trên cơ sở phân tích đó, chúng tôi